

4

april

5

mei 2023

DOOPS GEZIND HAARLEM

foto's van Nicole Segers
in fotogalerie De Gang

twee-maandelijks magazine van Doopsgezind Haarlem

van de redactie

Vanaf 15 april is er in **fotogalerie De Gang** weer een nieuwe tentoonstelling. Anke van der Meer ging op bezoek bij fotograaf Nicole Segers die de prachtige tentoonstelling *Bloed en Honing* maakte.

Ook redactielid Jet van Vrede ging op bezoek. Zij ging naar **Martin, geestelijk verzorger bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid** met als standplaats Zaanstad.

In mei herdenken we weer de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en de slachtoffers van andere oorlogen. Willemien Ruygrok besteedt in haar bijdrage o.a. aandacht aan de 12 mensen met een doopsgezinde achtergrond die op de **erebegraafplaats in Overveen** liggen.

De **jongeren van Sneel** zijn – eindelijk – weer op pelgrimsreis geweest. Naar Berlijn. En met Hemelvaart gaan ze naar Giethoorn. Dat is weer andere koek. Sneeler Jonathan Krewinkel geeft ons een inkijkje in zijn persoonlijk leven.

door **Sybout van der Meer** – tekst bij zijn afscheid als voorzitter

Welkom bij Doopsgezind Haarlem

Pleisterplaats voor de ziel
tussen GANG en POORT van Hout- tot Frankestraat
We heten iedereen welkom
of je alleen-gaand, samenwonend,
getrouwd, gescheiden, wit, zwart, kleurloos,
weduwe, weduwnaar, hetero, homo of anders bent.
We verwelkomen je,
of je nu als een nachtegaal kunt zingen
of alleen maar in jezelf kunt brommen.
Je bent hier welkom
als toevallige voorbijganger, gelukzoeker,
Godzoeker of nieuwsgierige.
We verwelkomen diegenen,
die ouder zijn dan zestig,
maar nog niet volwassen
en hen, die jeugd of jongere heten,
maar volwassen beslissingen moeten nemen.

Het maakt ons niet uit of je Doperser
bent dan Menno Simons,
of nooit van de enige Nederlandse Reformator hebt
gehoord.
We heten iedereen welkom,
of je tien jaar geleden naar een kerstdienst bent geweest,
of nog nooit, of je denkt dat de aarde plat is,
of je te hard werkt of lanterfantert.
We bieden een speciaal welkom aan degene,
die vandaag een gebed goed kan gebruiken,
die een luisterend oor dankbaar zou aanvaarden,
die gewijde stilte als een geschenk ervaart.
**Wij verwelkomen toeristen en Kennemers,
zoekers, twijfelaars,
kaarsjesopstekers en...
jou!**

Bewerking van een tekst in de kathedraal van Coventry
en het klooster in Wittem

15 april – 10 juli 2023

DE
G
A
N
G

door **Anke van der Meer**

Nicole Segers

Bloed en honing

‘Een brug kun je herstellen, maar de mensen, die herstellen niet zo snel.’ Fotograaf Nicole Segers vertelt over de zwartwit foto die ze maakt van de beroemde brug in Mostar. Vier eeuwen lang is die brug het symbool van de vrede tussen moslims en christenen, en juist daarom besluit een Kroatische bevelhebber in 1993 dat hij kapot moet. Zestig granaten worden afgevuurd, waarna de brug in de rivier verdwijnt.

Inmiddels is de brug weer opgebouwd, maar met het ineenstorten van de oude brug is ook de symboliek van verdraagzaamheid verloren gegaan. Het Joegoslavië van voor de oorlog bestaat niet meer.

De Balkan is de spiegel van Europa

In 2021 was de prachtige expositie *Reizen door de periferie van Europa* te bekijken in Museum Het Valkhof in Nijmegen. Deze tentoonstelling laat een trilogie zien, bestaande uit een reeks reizen waarbij documentair fotograaf Nicole Segers (1960) en schrijver Irene van der Linde door de grensgebieden van Europa trekken. De serie *Bloed en Honing* is nu te zien in fotogalerie De Gang.

‘Voor de serie *Het einde van Europa* reisden we twintig jaar geleden langs de nieuwe oostgrens van de Europese Unie, van Finland naar Bulgarije. Het was de tijd van optimisme, waarbij de EU snel uitbreidde richting het oosten. Vervolgens waren we een jaar in Turkije waar we *Het veer van Istanbul*

maakten. Het laatste deel van de trilogie dat we hebben gemaakt, is *Bloed en Honing*.’ Voor *Bloed en Honing* volgen Nicole Segers en Irene van der Linde in hun Volkswagen Golf de route van de Britse schrijfster Rebecca West die bijna een eeuw eerder per trein door Joegoslavië reisde. Op hun pad komen ze mensen, steden en landschappen tegen die gezamenlijk het verhaal van de Balkan vertellen, een gebied met oude en nieuwe grenzen, waar vertrouwen en vertwijfeling dicht bij elkaar liggen.

(niet) romantisch

De zwartwit foto van de brug van Mostar verwijst naar het boek van West, *Black Lamb and Grey Falcon*. Nicole nam de foto vanaf de plek waar

West volgens de beschrijving ook gestaan moet hebben en de brug moet hebben gezien. Het monochrome maakt de sfeer van de foto bijna romantisch. Een andere foto, ook uit Mostar, maakt meteen duidelijk dat er niets idyllisch is aan deze plek, en dat de verdraagzaamheid ver te zoeken is. Op de muur staat een tekst over de Bosnische helden van de brug, terwijl op de heuvel een groot wit kruis prijkt. Daartussen staat een huis vol kogelgaten.

‘In Nederland vinden wij vrede en vrijheid een vanzelfsprekendheid, maar als je door de Balkan reist dan merk je dat dit een kwetsbaar goed is.’ Nicole vertelt over een ontmoeting met een Bosniër uit Sarajevo:

‘Hij geloofde ook in vrede, oorlog was ver van zijn bed. “We waren een unie, verschillend, maar samen in één Joegoslavië,” zei hij tegen ons. Net zoals wij op terrasjes zitten en de wereld bespreken, zo zaten zij ook met vrienden in koffiehuisen en dachten dat het niet zo’n vaart zou lopen. Zelfs toen de Serviërs al op de stoep stonden.’

polarisatie

Niettemin versplinterde het land door nationalisme en populisme. Volgens Nicole kun je de Balkan zien als een mogelijke spiegel voor Europa. De laatste twee decennia is de Eurosceptis ook in West-Europa toegenomen. In het Verenigd Koninkrijk leidde dit tot de Brexit. In ons eigen land klinkt

vanuit sommige populistische partijen al jaren een luide anti-EU-stem. Interessant is dat sinds 2016, het jaar van het Brexit-referendum, in Nederland het vertrouwen in de EU weer stijgt. ‘En met de oorlog in Oekraïne is de Europese eenheid het afgelopen jaar versterkt. Maar de polarisatie binnen Europa is niet minder,’ merkt ze op. ‘Als je wilt weten wat er in Europa speelt, moet je naar de Balkan,’ zegt Nicole. Het is geen toeval dat de Eerste Wereldoorlog daar startte met de moord op Franz-Ferdinand. Precies daar waar het Ottomaanse Rijk vanuit het zuiden, het Habsburgse Rijk vanuit het Westen en het Russische Rijk vanuit het oosten elkaar ontmoetten. Nicole: ‘Als je door Sarajevo loopt, zie je dat terug in de bouwstijlen: een Turkse bazaar aan de ene kant van de straat, een paar straten verder een gebouw in Oostenrijkse barokstijl, en als je de hoek omslaat zie je ineens een straat met communistische bouw.’

Ze vervolgt: ‘Het is altijd het gebied geweest waar geopolitieke krachten samenkomen. Ook nu is dat terug te zien. Zo steunen Servië en de Servische entiteit in Bosnië-Herzegovina

Rusland over en weer. Vanuit het zuiden investeert Turkije in Bosnië, Albanië en Kosovo en probeert zo indirect invloed uit te oefenen.’

onzichtbare grenzen

Nicole fotografeert met een Leica, een meetzoekercamera die geruisloos is. ‘Geen autofocus, maar dat geeft niet want ik ben sneller dan de autofocus,’ lacht ze. ‘Ik vind het fijn dat mijn camera niet zo aanwezig is, daardoor kan ik beter dichtbij komen.’

Er is een ontwikkeling te zien in haar fotografie. Ging het in eerdere projecten om het vastleggen van het dagelijks leven, nu richt ze zich meer op het zichtbaar maken van onzichtbare grenzen in plaats van het individuele verhaal. Een beeld uit Kroatië laat een flat uit de tijd van het communisme zien, met op de gevel de sporen van de oorlog. Op de balkonnetjes hangt wasgoed. ‘Dat is voor mij een symbool van de hoop en wanhoop,’ zegt Segers. ‘Het leven gaat ook gewoon door, ondanks alles, en zeker het leven van een vrouw, want de was moet gedaan en de kinderen hebben honger.’

- 15 april – 16.00 uur feestelijke opening expositie *Bloed en Honing*
- 19 mei *Tafel van Veel* waar Nicole Segers meer vertelt over haar foto's
- lezing van Nicole Segers en schrijver Irene van der Linde over de reizen die zij maakten door de Balkan
- het boek *Bloed en Honing – ontmoetingen op de grenzen van de Balkan* is te koop in de boekhandel en bij De Wereld van Jansje

Kaartjes voor de *Tafel van Veel* bestellen bij De Wereld van Jansje of via info@fotogaleriedegang.nl

fotogalerie De Gang
Grote Houtstraat 43 Haarlem
fotogaleriedegang.nl

column

onder de loep

Joep Stassen

Gelukkig gaan we allemaal een keer dood. Zonder dood geen leven. Stukjes als deze zouden niet verschijnen zonder dodenlijn. We moeten sterven om het leven door te geven zoals een breedvoetbuidelmuis dat doet (die valt onmiddellijk na de daad dood neer) en zoals Jezus *himself* dat deed (een heel ander verhaal).

Ware mijn voorouders zich niet bewust van hun sterfelijkheid, ik was er niet geweest. En wie doodgaat, krijgt een begrafenis. Althans, dat mag je hopen. En over de doden niets dan goeds. Ook dat mag je hopen. Aan de andere kant: wat doet het ertoe, alle aardse zorgen werp je in het hiernamaals lachend van je af.

Deze opstandige gedachten gaan door mijn hoofd op de begrafenis van de vader van een goede vriend. Ik heb de man nooit gekend. Maar door de verhalen – niets dan goeds – van een zus, een zoon, een studievriend, een

buurman, een dominee, een lid van de kegelclub en een kleinkind, krijg ik een aardig compleet beeld. Hij is een aardige en belangstellende man geweest. De foto op de rouwkaart toont een vriendelijk lachende man met een zachte blik en glimmende oogjes. Hij is in een berghut en draagt een geruit hemd. Voor hem een glas bier op tafel en achter hem een ingelijste landkaart aan de muur. Hij is negentig geworden en iedereen in de zaal is tevreden.

De zus verontschuldigt zich: ze heeft het papier thuis op de printer laten liggen en zal haar speech noodgedwongen uit het hoofd doen. Ze wordt bemoedigend toegeknikt. Het zorgt ervoor dat elke volgende spreker begint met de opmerking dat zij wél een papiertje bij zich hebben. Een rode draad waar de gasten zich vrolijk om maken. Ondertussen denk ik wat overblijft van een leven zijn slechts een paar velletjes papier.

Dan komt de kleinzoon – zonder papiertje. Hij pakt in plaats daarvan zijn telefoon uit zijn broekzak. Tussen de binnenkomende berichtjes spreekt hij zijn *spoken word* uit: in zes zinnen verschijnt zijn liefhebbende en geduldige opa voor mijn geestesoog. Een grootvader die plaats gemaakt heeft voor hem, de nieuwe generatie. •

poëzie is een daad...

Drie mannen

Drie mannen onder een oude kastanje
en door de wolken priemde de zon.
Alsof het behalve de stank van de geiten
niet oud-testamentischer kon.

Niet gesproken werd er een fles doorgegeven
met de mouw afgeveegd, kort aan de mond.
De zon scheen en verdween, goddelijk teken.
Eén spuugde een sliert naar de grond.

Ik trachtte te duiden, het orakel te vatten.
maar kon niets dan staan waar ik stond.
En te zien hoe zij. Misschien is dat alles.
De kunst van zitten, zwijgen en geitenstront.

Antoine Uitdehaag

door **Lieuwe Koopmans**

Morgen zie ik ze weer, mijn twee vrienden.
Ruim dertig jaar ontmoetten we elkaar al, meestal zo eens in de twee maanden. We spraken over de liefde in Praag. We bediscussieerden de economie op een zeilboot in Friesland. We oreerden op een huifkar over de wereldproblemen. We maakten in de bossen bij Nijmegen ruzie over de aanschaf van een camper. We deelden over God en geloof tijdens een processie in België. We deelden lief en leed in onze gezinnen op de Veluwe. We troostten elkaar bij de dood van onze ouders langs de wandelpaden in Limburg.

Maar nu, ruim dertig jaar verder, zijn eigenlijk de dierbaarste en tastbaarste momenten de momenten van zwijgen. Een kop thee aan een heideveld. In de verte een eenzame boom, wolken aan de hemel en de zon die er door heen priemt.

Mooi vind ik dat. Dat een gedicht dat in mij wakker kan maken.

Uit: *Dak zonder huis*,
uitgeverij G.A. van Oorschot, 2003

door Jet van Vrede

Pastoraat in de gevangenis

Martin van Hemert is zestien jaar protestants geestelijk verzorger bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid namens de Protestantse Kerk Nederland. Zijn standplaats is het Justitieel Complex in Zaanstad.

In 2016 is het Justitieel Complex in gebruik genomen als opvolger van verouderde huizen van bewaring, zoals de koepel in Haarlem. Het biedt plaats aan meer dan 1000 justitiabelen. Vrijwel allemaal mannen. Alleen in het inpandige Penitentiair Psychiatrisch Centrum is een kleine vrouwenafdeling. De inrichting biedt mogelijkheden tot maximale zelfredzaamheid van justitiabelen ter voorbereiding op terugkeer in de samenleving.

allemaal samen

Martin is theoloog, predikant en supervisor. In zijn team zijn acht denominaties vertegenwoordigd: rooms-katholiek, protestants, oosters-orthodox, joods, moslim, boeddhistisch, hindoeïstisch en humanisme. Onderling en met de Dienst Justitiële Inrichtingen werken ze samen op voet van gelijkwaardigheid. In de gangen van het complex komen we de imam tegen, die op weg is naar een dienst in het stiltecentrum. Op mijn vraag waar hij het over gaat hebben antwoordt hij dat het over de heilige maanden gaat waar de ramadan er een van is. Dan blijkt dat islamitische justitiabelen gewoon kunnen vasten, omdat de maximale zelfredzaamheid inhoudt dat ze zelf bepalen wanneer ze eten en drinken.

De belangrijkste talen in het complex zijn Nederlands, Engels, Spaans en (bij de rooms-katholieken) Pools. Als een

justitiabele binnenkomt, worden controles uitgevoerd, bijvoorbeeld op het gebied van gezondheid. Soms moeten gevangenen gemotiveerd worden om in het zelfredzame systeem mee te kunnen draaien. Ze kunnen zich via een gespreksbriefje aanmelden bij een geestelijk verzorger naar keuze.

drie sporen

Het team biedt drie basisdiensten, die alle drie heel belangrijk zijn: individuele gesprekken, groepsgesprekken en kerkdiensten in het stiltecentrum. Omdat het stiltecentrum multifunctioneel is, moet het altijd even omgebouwd worden. Daarbij krijgen de geestelijk verzorgers hulp van vrijwilligers van buiten en gevangenen die privileges verdiend hebben.

Als Martin het stiltecentrum laat zien en voordoet hoe hij te werk gaat, blijkt waar zijn passie ligt: bij het preken in de meest basale vorm, ontdaan van alle franje, door alles wat nep is heen prikkend. De bijbeltekst is gepland, maar verder improviseert hij, kijkt de mensen aan en maakt contact.

De bijbeltekst haalt hij uit *Het Boek*, een Nederlandstalige hertaling en parafrase van de bijbel in eenvoudige taal, of uit de bijbel voor gedetineerden de *Vrijheidsbijbel*. De nieuwe uitgave van de bijbel is zo genoemd omdat het evangelie bevrijding en houvast kan bieden in de onzekerheid

van veel levens. Mattheus 4 is een bijbelgedeelte dat vaak terugkomt, omdat het gaat over op de proef gesteld worden door de duivel en geroepen worden om Jezus te volgen.

energie

Muziek is een leuk element in de diensten, dat zorgt voor een vonk, voor energie. De liederen worden ingebracht door de gevangenen. Zij komen met muziek die veel voor ze betekent. Ze kunnen op radio of tv inspiratie opdoen, als ze voor het beperkte aanbod betaald hebben,

... zijn passie ligt: bij het preken in de meest basale vorm, ontdaan van alle franje...

of een muziekinstrument lenen. Soms is er een gevangene die mooi zingt en af en toe komen er koren zingen in de dienst. Martin verzorgt om de week een dienst, afgewisseld met de rooms-katholieke collega. Maximaal één keer per week zijn er groepsgesprekken.

In zijn werkkamer hangen tekeningen aan de muur en staan her en der kunstwerkjes die de gevangenen aan hem hebben gegeven. Daar zijn heel intense werkstukken bij, die laten zien dat er veel door de maker is heen-gegaan.

binnen en buiten

De gevangenen die Martin begeleidt, zitten 3 maanden tot 30 jaar vast. In het Justitieel Complex is een afdeling die gevangenen voorbereidt op terugkeer in de samenleving. *Binnen Beginnen om Buiten te Blijven* heet de aanpak, die helemaal gericht is op het

foto: Jet van Vrede

netwerk rond de gedetineerde. Ook de vrijwilligersorganisatie De Sluis ondersteunt (ex-)gedetineerden en hun familieleden, met als doel herstel bevorderen en verbinden naar een leven in vrijheid. Gedetineerden kunnen kleding krijgen, cursussen volgen of een vrijwilliger op bezoek krijgen. Ook organiseren de vrijwilligers speciale bezoeken voor kinderen. De diaconaal pastor van De Sluis werkt samen met de geestelijke verzorging om verbinding te leggen tussen gedetineerden met een hulpvraag en passende ondersteuning na detentie.

In Haarlem bezinnen de kerken, die zijn verenigd in het platform Geloven in de Stad, zich over plannen om ex-gedetineerden te begeleiden. •

- dji.nl
- bibleleague.nl
- terwille.nl
- dsgdesluis.nl

verhaal | taal

Bart Stobbelaar

verbondenheid en tweedracht (bij 1 Samuel 18)

Als David na zijn overwinning op Goliat voor koning Saul verschijnt, gebeurt het dat de ziel van Jonatan zich bindt aan de ziel van David. Jonatan, als koningszoon, is de erfopvolger van Saul. David is de verwachte koning als opvolger. Een drama staat uit en dat wordt het ook. Saul tracht zelfs later David met een speer te doden uit ergernis en ook woede vanwege de populariteit van David en misschien ook wel uit wat hij ziet gebeuren, die vriendschap tussen Jonatan en David. Tegenover de tweedracht tussen Saul en David staat de verbondenheid tussen Jonatan en David.

Saul is beeld van de krampachtigheid, hij verdedigt zijn koningschap. Jonatan is de verbeelding van overgave, niet uit angst maar uit ... ja wat beweegt Jonatan? De vertalingen doen er moeilijk over: aangetrokken tot David, innige vriendschap, verknocht... Ziel bindt zich aan ziel, die van Jonatan aan die van David. Het Hebreeuwse woord dat hiermee vertaald is betekent zoiets als: ‘het zijn’ van de een bindt zich aan ‘het zijn’ van de ander.

Jonatan geeft zijn machtsteken, gewaad en wapens aan David. Overgave, maar in de dubbele betekenis van dat woord, ontwapenend en hartveroverend, zoals er staat: ‘Jonatan heeft David lief als zichzelf’.

Deze verbondenheid tussen David en Jonatan is spreekwoordelijk geworden. Een verbondenheid waarmee hij zijn leven geheel en al in handen van David legt. En daarmee zijn identiteit als ‘waar en wezenlijk’ mens bevestigt. Het ‘zijn’ van Jonatan bindt zich aan het ‘zijn’ van David, dat wil zeggen dat waar David voor staat, een koningschap dat uitzicht biedt op vrede en gerechtigheid, op herderschap, daarin herkent Jonatan zich totaal. Dat is dan ook zijn overgave, ofwel zijn eigen streven, ontwapenend en niet in tweedracht de toekomst tegemoet. Die verbondenheid, passie is misschien wel precies dat, het wezenlijke van menszijn.

‘Uw liefde was mij wonderlijker dan de liefde van vrouwen’ zingt David in zijn klaaglied over de dood van Jonatan als deze samen met Saul sneuvelt in de strijd. Een toespeling dat er meer aan de hand is, een fysieke verbondenheid? De Schrift is geïnteresseerd en gericht op trouw en op verbond en op verbondenheid, solidariteit. En daarom is de dubbelzinnigheid in de liefdesrelatie tussen David en Jonatan voor de verteller geen enkele aanleiding om daar duidelijk over te zijn, noch naar de ene kant, noch naar de andere kant. Het is alsof hij weet dat liefde zich niet laat binden aan morele oordelen en vooroordelen. Het is niet de interesse van de Schriften als behoeder van welke moraal dan ook op te treden. ●

kerkdiensten

zondag 2 april Palmzondag
Grote Vermaning Alex Noord

donderdag 6 april Witte Donderdag
Grote Vermaning Alex Noord
Avondmaal
aanvang 19.30 uur

zondag 9 april Pasen
Grote Vermaning Alex Noord

zondag 16 april
Kleine Vermaning Bart Stobbelaar

zondag 23 april
Grote Vermaning Alex Noord

zondag 30 april
Grote Vermaning Wim Grimme

zondag 7 mei
Kleine Vermaning Ayold Fanoy

zondag 14 mei
Grote Vermaning Daniel Serrano-Bernal
This service will be held in Dutch and English

zondag 21 mei
Kleine Vermaning Marijn Vermet

zondag 28 mei Pinksteren
Grote Vermaning Peter Victor

zondag 4 juni
Kleine Vermaning Hans de Wit

zondag 11 juni
Grote Vermaning Daniel Serrano-Bernal
This service will be held in Dutch and English

aanvang 10.30 uur, tenzij anders vermeld

adressen
Grote Vermaning
Frankestraat 24, 2011 HV Haarlem
Kleine Vermaning
Postlaan 16, 2101 VE Heemstede

De diensten zijn te volgen via zoom.
Log in meeting id: 933 7096 3269
passcode: 745563. Graag video uitzetten als je de dienst volgt.

Zie ook www.doopsgezindhaarlem.nl

Eb en vloed

Water, water
See the water flow
Glancing, dancing
See the water flow
Wizard of changes
Teach me the lesson of flowing

Bovenstaande regels uit een lied van Robin Williamson kwam ik onlangs tegen in een kleine expositie van werk gemaakt door de Drentse kunstenaar Siemen Dijkstra. Dijkstra voelt een sterke verbondenheid met het Groningse en Drentse landschap. Het werk dat hij maakt is heel bijzonder. In kleurenhoutsnedes weet hij op een heel speciale wijze het landschap vast te leggen – iets van de ziel van een landschap weer te geven. Een van de werken toonde de Waddenkust van Groningen. In subtiele lijnen en kleuren heeft de kunstenaar het getij weergegeven. De kustlijn, de zeegaten, de slibdeeltjes die achterblijven als het water weggetrokken is. De verre horizon, het water daar weer achter.

Voor mij opende de kunstenaar een nieuwe wereld. De zee met zijn eb en vloed als symbool voor de beweging van het leven, waarin beurtelings zaken worden prijsgegeven en verborgen. Soms spoelt iets aan, blijft iets achter van wat

door **Alex Noord**

er was, dan weer trekt het water zich terug en verdwijnt wat er was uit het zicht.

... meebewegen met de stroom en accepteren dat niets blijft zoals het is

Het water, de eeuwige beweging van eb en vloed, als levensbeeld. Waarin soms zaken zichtbaar worden, maar even zo vaak de wezenlijke gebeurtenissen zich onttrekken aan het oog. *Water, water / see the water flow / teach me the lesson of flowing.* De taal van het water, in dit geval de Waddenkust. Ik vroeg mij af: valt dat ooit te leren? Om mee te bewegen met de stroom, met dat wat er is en te accepteren dat niets blijft zoals het is, maar dat alles steeds weer verandert – de les van het getij, beweging van eb en vloed?

In de bijbel begint de schepping met water, een oervloed, een oeroceaan. Vanuit dit allereerste begin, de leegte, de uitgestrektheid, wordt alles geschapen – komt ook de mens tot leven. In de gelaagdheid van alles wat bestaat. Soms kost dat extra kracht, om mee te bewegen met de stroom, met eb en vloed. En soms gaat het als vanzelf. Het mysterie van het leven trekt zich steeds weer terug in diepten waar een mens niet zomaar bij kan komen. Zou dat geloven zijn? ●

Herdenken en vieren

Het was even spannend: kon Bevrijdingspop wel doorgaan? Ja, inmiddels is duidelijk dat Bevrijdingspop dit jaar definitief door kan gaan. En dat is mooi, alleen al omdat vieren en herdenken zo bij elkaar horen.

door **Willemien Ruygrok**

Nu zijn er door het hele jaar herdenkingen van verschillende groepen (oorlogs)slachtoffers. Tijdens de Nationale Herdenking op 4 mei herdenken we alle slachtoffers samen. In bijna elke gemeente wordt een herdenking georganiseerd. En in bijna elke gemeente staan ook een of meerdere oorlogsmonumenten.

In Haarlem staat onder andere 'Vrouw in het Verzet', een bronzen beeld van een staande vrouwenfiguur. Het is ontworpen door Truus Menger-Oversteegen, Hannie Schafts naaste medewerkster in het verzet. Zij beeldhouwde 'een vrouw die de vrijheid bevecht door twee muren uiteen te drukken'. In mijn woonplaats, Heemstede, staat het oorlogsmonument aan de Vrijheidsdreef. Het beeld, officieel

getiteld 'Een vrouw die haar boeien slaakt', is gemaakt door Mari Andriesen om 45 Heemstedenaren te herdenken die zijn omgekomen in de Tweede Wereldoorlog. Aan de voet van het monument staat de inscriptie: 1940-1945, met daarop ingegrift de namen van 45 Heemstedse oorlogsslachtoffers.

Het is belangrijk om de namen te onthouden. In lied 730 van het nieuwe liedboek staat een mooi couplet (zie p. 9). Er zijn ook vele plaquettes met namen. Bijvoorbeeld in de Lange Begijnstraat (joodse plaquette), op het NS-station en bij drukkerij Enschede. Er komen ook steeds meer *Stolpersteinen*. Dat is een over heel Europa verspreid monument voor de slachtoffers van het nationaal-socialisme. In Friesland worden de

gedenktekens *stroffelstiennen* ('struikelstenen') genoemd, in Vlaanderen ook wel *gedenkkasseien*. Een steen, een stoeptegels, voor het huis waar een slachtoffer heeft gewoond, met daarop naam, geboorte- en sterfdatum en plaats van overlijden (indien bekend).

herdenkingsbijeenkomsten

Op 4 mei in de avond worden er ook in heel Nederland herdenkingstochten gehouden. In Kennemerland is misschien wel de bekendste die in Overveen bij de erebegraafplaats aan de Zeeweg. Daar liggen meer dan 300 slachtoffers, waaronder 12 met een doopsgezinde achtergrond. Wij zullen hun namen blijven zeggen. •

Op de begraafplaats staan een aantal gedenkplaten gemaakt door H.M. Van Randwijk. De tekst hieronder staat er niet, maar is vanwege met name de laatste regels wel beroemd geworden:

Allen, die hier tesamen zijn,
de levenden, de doden,
de handbreed, die ons scheidt, is klein,
wij zijn tesaam ontboden
voor het gericht ... Gedenk de liefste,
die hier ligt,
de broeder, vriend of vader,
maar gun Uw ogen wijder zicht,
aanzie het land en alle mens tegader,
hoor dit bericht: Wij staan tesaam voor
het gericht
voor goed of kwaad te kiezen,
een volk dat voor tirannen zwicht
zal meer dan lijf en goed verliezen
dan dooft het licht

Lied 730

Heer, herinner U de namen van hen die gestorven zijn
en vergeet niet dat zij kwamen langs de straten van de pijn.
Langs de wegen van het lijden door het woud der eenzaamheid
naar het dag en nacht verbeide Vaderhuis, hun toebereid.

De graven zijn van:

> Jan Karel Boissevain	14 mei 1920 1 oktober 1943	– graf 33
> Gideon Boissevain	6 juni 1921 1 oktober 1943	– graf 33
> Jan Bottema	21 juli 1908 17 december 1944	– graf 13
> Maarten van Gilse	12 juni 1916 1 oktober 1943	– graf 33
> Gijsbert Johan Gorter	7 november 1920 9 maart 1945	– graf 38
> Walraven van Hall	10 december 1906 12 februari 1945	– graf 35
> Abraham Kornelis Kuiper	28 augustus 1922 23 oktober 1945	– graf 33
> Sape Kuiper	3 februari 1924 1 oktober 1945	– graf 33
> Anton Lotz	23 september 1911 1 maart 1945	– graf 24
> Cornelis Willem Herman Schreuder	27 mei 1920 6 februari 1945	– graf 29
> Jannetje Johanna Schaft	16 september 1920 17 april 1945	– graf 22
> Willem Adolf de Tello	30 januari 1901 5 februari 1943	– graf 1

door **Alle Hoekema**

Dit is de lijst van doopsgezinden, of van gevallen uit doopsgezinde gezinnen. Ik heb daarin niet een onderscheid gemaakt. Als je alleen zou kijken naar gedoopten, dan is de lijst kleiner. Van de jonge mannen Boissevain, Van Gilse en Kuiper weet ik niet of ze ooit gedoopt waren; de jonge studenten Kuiper waren neven van Frits Kuiper en van Johanna Kuiper. Hun vader Taco, heeft na de oorlog (mede) uit verdriet suïcide gepleegd. Maarten van Gilse (communist) was een zoon van de componist Jan Van Gilse (die zelf aan het eind van de oorlog, als onderduiker, overleed en in Oegstgeest begraven ligt). Mies Boissevain-van Lennep was een belangrijke verzetsstrijder, die Ravensbrück heeft overleefd; niet alleen haar twee zonen, ook haar man kwam in de oorlog om vanwege verzetswerk. En Hannie Schaft was ook niet gedoopt, had wel catechisatie gevolgd. Haar grootvader aan moederskant was doopsgezind predikant en haar moeder was lid van onze gemeente. De Tello was journalist in Heemstede. Van Walraven van Hall weet ik niet zeker of hij is gedoopt en zo ja, waar (misschien in Zutphen, waar hij een tijd woonde). Maar hij kwam uit een oer-doopsgezind gezin. Gijsbert Gorter was theologiestudent en zoon van ds. Gorter uit Rotterdam. Jan Bottema kwam uit Friesland, maar is hier begraven, net als Anton Lotz (die in Amsterdam lid was). Dus het is de vraag hoe wijd je de cirkel wilt trekken. •

In april 2021 is er een opname gemaakt van Alle Hoekema die spreekt over herdenken. Zie 'Menno Moment' op doopsgezindhaarlem/filmpjes

Sneelm@il

door **Daniel Serrano-Bernal**

Jonathan Krewinkel is een 16-jarige Sneeler die sinds juni 2022 deel uitmaakt van Sneel. Er waren wat vragen, maar op de eerste *Wat is je favoriete dag van de week?* Was het antwoord direct en snel: *'Natuurlijk vrijdag want Sneeeeee!!!'*

Om de rest van de antwoorden te weten kunnen we echter verder lezen:

1 Vertel eens wat over je dagelijks outfit?

Ja heel eerlijk, vaak gewoon wat bovenop ligt, qua kleding ben ik echt heel lui.

2 Waar maak jij je zorgen over?

Nou, er zijn in mijn generatie vrij veel mentale problemen onder jongeren, dus ook onder vrienden van mij. Dat is wel iets waar ik me zorgen over maak.

3 Aan welke bekende persoon zou je een vraag willen stellen en wat zou je vragen?

Ik ben heel benieuwd naar wat componisten uit bijvoorbeeld de 18de eeuw van de hedendaagse muziek vinden. Dus ik denk dat ik Mozart de top 50 zo laten luisteren en om zijn mening zou vragen.

4 Wat doe jij graag voor anderen en wat doen anderen voor jou?

Ik denk dat ik andere graag help. Vooral door te luisteren. Maar dat is ook hoe anderen mij helpen, ik vind het erg fijn om naar een gesprek te luisteren en daarvan te leren.

5 Wat is je favoriete (of meest gebruikte) app en waarom?

Spotify natuurlijk. Alle muziek ooit in een app. Hoe geweldig is dat?

6 Welk boek, film, muziek, game zou je meenemen naar een onbewoond eiland en waarom?

Ik zou beslist muziek meenemen want ik kan echt niet zonder. Maar welke muziek vind ik echt een hele moeilijke vraag. Ik denk misschien wel de muziek van Queen omdat

jongeren

het heel gevarieerd is en eigenlijk heel veel genres binnen een band zijn.

7 Wat vind je bijzonder van Sneel?

Alles, Sneel is geweldig. Het is heel vrijblijvend dus je hoeft nooit. Als je geen zin hebt ga je gewoon niet, maar eigenlijk vind ik dat onbegrijpelijk. Het is namelijk een hele fijne plek om echt veel over jezelf te weten te komen. Het is elke week anders dus je leert heel goed omgaan met verschillende situaties. En als het lastig is zijn er geweldige kaders om te helpen!

Pelgrimsreis Berlijn

februari 26 tot 4 maart 2023

De laatste Pelgrimsreis was vlak voor het uitbreken van corona in februari 2020. Nu gingen 15 pelgrims naar Berlijn, een plaats die rijk is aan geschiedenis wat betreft politiek, economie, oorlog en religie.

Op zondag 26 februari vertrokken we vanaf station Haarlem met de goede energie en zegeningen van de gemeenschap en ouders van de deelnemers. Na een uren lange treinreis belandden we op Berlin Hauptbahnhof waarna we ons eerste onderkomen vonden in een prachtig mennonietenhuis, *Menno-Heim*. In Menno-Heim konden we samen ontbijten en 's avonds genieten van gezelschapsspelletjes en gesprekken rond warme thee. Vanaf dat moment zouden we de hele week samen optrekken. Best een uitdaging, maar het goede nieuws was natuurlijk dat niemand ooit alleen was.

Op maandag begonnen we de stadswandeling vanaf de Mariakerk op de Alexanderplatz naar de Brandenburger

Sneel is elke vrijdag open van 15.00 tot 22.00 uur.

Om 18.00 uur hebben we een diner en van 19.30 tot 22.00 uur hebben we een programma.

Tijdens het hemelvaartweekend gaan we als groep naar Giethoorn om samen 4 dagen te genieten van activiteiten.

Tor, waarbij we ons de oude bunker probeerden voor te stellen die nu een parkeerplaats is, om te eindigen in het Joods museum. Bij elke stop tijdens de wandeling kregen we een interactieve presentatie van de historische feiten van WO2.

Op dinsdag bezochten we het Stasimuseum om te weten wat er gebeurde in de tijd tussen WO2 en 1989. We eindigden in de grootste en mooiste botanische tuin van Europa. We hebben die avond van de gelegenheid gebruik gemaakt om een film te kijken.

Op woensdag bezochten we, onder leiding van een lid van de Verzoeningskapel, de Bernauer Strasse, een belangrijke plek bij de Berlijnse muur, gelegen in het zogenaamde 'niemandsland'. In de middag gingen we naar het Spy Museum om meer te weten te komen over spionage door de eeuwen heen. En aan het eind van de dag gingen we zitten om samen te bidden en te luisteren naar een deel van de geschiedenis van het Mennonietenhuis in Berlijn. Op donderdag vervolgden we onze pelgrimstocht naar ons tweede onderkomen, een hostel dat zich achterin een kerk bevindt in de buurt van de Potsdamer Platz. Op deze dag gingen we ook een andere kant van Berlijn verkennen, namelijk graffiti. Graffiti heeft grote betekenis in Berlijn omdat het is gebruikt om de onrust van de mensen tijdens de Koude Oorlog en daarna uit te drukken. Nadat we een deel van deze geschiedenis hadden gehoord, hebben we 'Sneel graffiti' gemaakt. In de namiddag beklommen we de Teufelsberg, gewoon om zicht te hebben op de stad en ons voor te stellen hoe die plek ook voor spionage werd gebruikt. Een uitzicht dat ons een moment van rust gaf, we konden als wandelgemeenschap even rustig in- en uitademen.

We hadden alles klaar voor vrijdag, maar een groot deel van de groep werd ziek, dus sommigen van ons bleven in het hostel en anderen gingen naar het Deutsche Technik Museum om te zien hoe Berlijn ook een stad is geweest voor veel belangrijke technologische ontwikkelingen in Europa. Op zaterdag controleerden we of iedereen gezond genoeg was om aan de terugreis naar Haarlem te beginnen.

We hebben lange afstanden gelopen, we hebben lekker gegeten, we hebben gezongen, we zijn ziek geworden en we hebben voor elkaar gezorgd. Onze lichamen zijn zeker moe, maar deze pelgrimstocht was voor iedereen een grote opsteker. We verheugen ons op meer avonturen samen en natuurlijk kijken we uit naar onze volgende pelgrimstocht in 2024. ●

Nachtdieren

tussententoonstelling

Als je Haarlem zegt denk je niet meteen aan het bruisende nachtleven. Integendeel zelfs, veel vinden dat er té weinig te beleven is in de Haarlemse nacht.

Dat terwijl de nachtcultuur zo veelzijdig is en talentvolle, creatieve Haarlemmers hun eigen, vernieuwende stempel op de nacht drukken. Door onder andere wet- en regelgeving en het slechte imago van het nachtleven, komt de nachtcultuur in Haarlem niet tot z'n recht. In *Nachtdieren* krijgt Haarlems talent een podium om de bestaande vooroordelen over de nacht tegen te gaan. Hun verhaal wordt verteld aan de hele stad; van jongeren met een voorliefde voor de nacht tot beleidsmakers.

***Nachtdieren* is een ode aan Haarlems nachtelijk talent; hoe beleven zij de nacht?** Wat maakt deze bijzonder voor hen? Deze zoektocht naar expressie, verbinding en identiteit uit zich in een multidisciplinaire expositie welke fotografie en film combineert.

Het project is geïnitieerd door Yentl Bakker (22) en Daan Kouijzer (24) in samenwerking met STAD Haarlem, voor de Week van de Haarlemse Nacht (een initiatief van Nachtwacht Haarlem). Yentl, afgestudeerd in Fotografie en Visuele Communicatie, verkent met haar werk het thema identiteit. Daan, autodidact regisseur, focust zich met zijn werk voornamelijk op de sociale aspecten van de moderne maatschappij.

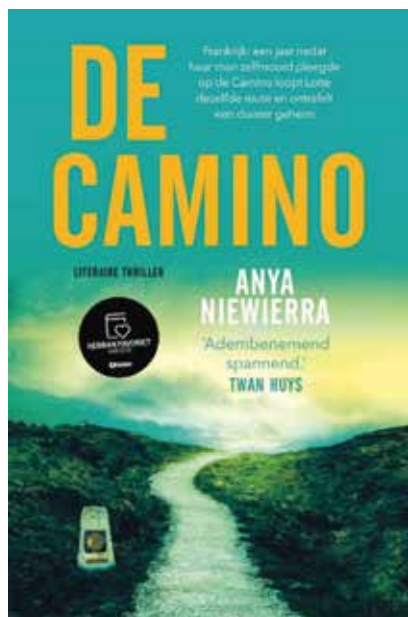
Nachtdieren zal tijdens de Week van de Haarlemse Nacht (een initiatief van de Nachtwacht), van 3 t/m 8 april, te zien zijn in fotogalerie de Gang.
weekvandehaarlemsenacht.nl
stad-haarlem.nl

thuis tips

spannend!

Emil is jaren geleden uit Bosnië gevlucht. Via onder andere Duitsland komt hij in Nederland en vestigt zich met een Nederlandse vrouw in Limburg. Ze krijgen twee zoons. Dan besluit hij een stuk van de Camino te gaan lopen, richting Santiago. Onverwacht pleegt hij zelfmoord. Vrouw en kinderen strooien zijn as uit in een beekje in de streek waar Emil is opgegroeid. Maar waarom zelfmoord?

Lotte, zijn vrouw, besluit precies dezelfde route als Emil te gaan lopen. Op dezelfde dagen met dezelfde stops. Ze heeft na verloop van tijd het gevoel dat ze gevolgd wordt. Er overkomen haar bijna-ongelukken. Ze komt op plekken waar Emil ook is geweest, ze herkent ze van zijn beschrijvingen. Ze komt mensen tegen

die Emil het jaar daarvoor heeft ontmoet. Langzaam ontdekt Lotte meer over de achtergrond van Emil. Was hij goed of fout in zijn geboorteland? Was hij oorlogsslachtoffer of oorlogsmisdadiger? En wie is Nicolaas, wat heeft Emil in Joegoslavië gedaan?

Anya Niewierrra, *De Camino*, 2022, uitgeverij Luitingh-Sijthoff, € 15,-
Willemien Ruygrok

sultans trail

De Sultans Trail is een langeafstand-wandelroute van Wenen naar Istanbul, dwars door de Balkan. De route is 2.500 km lang en voert door Oostenrijk, Slowakije, Hongarije, Kroatië, Servië, Bulgarije, Griekenland en Turkije. Er is ook een fietsvariant.

Dus deze 'thuis tip' is eigenlijk meer een 'uittip' voor een volgende vakantie! Je kunt de Trail het hele jaar bewandelen en fietsen, al kan het in de zomermaanden erg warm worden en in de winter erg koud. De Trail loopt door een verbazingwekkende natuur met vele idyllische oude dorpjes met Ottomaans, Habsburgs, Byzantijns, Romeins en communistisch erfgoed; van archeologische vindplaatsen, oude kloosters tot 'Architectura bruta'.

De stichting Sultan Trail wordt helemaal gerund door vrijwilligers. Het hoofdkantoor is gevestigd in Haarlem.
sultanstrail.net
Willemien Ruygrok

de eeuw van de vrouw

Jansen beschrijft de emancipatie van de vrouw. Haar moeder Betsy was een baby toen de vrouwen in 1922 voor het eerst mochten stemmen. Je volgt haar rooms-katholieke leven en gezin en krijgt uitleg over onder andere mensenrechten, juridische aspecten, abortuswetgeving, economische zelfstandigheid, de loonkloof, burnouts, de rol van dr. Trimbos bij het (niet) behandelen daarvan, medicijngebruik, echtscheiding, ontwikkelingen op huishoudelijk gebied en arbeid in het gezin. Waar nodig wordt de voorgeschiedenis besproken.

Het is schokkend om te lezen hoeveel werk de vrouwen die voor de wederopbouw geboren werden aan het huishouden moesten besteden. Ze waren er dag en nacht mee bezig, omdat er simpelweg niets was dat het makkelijker maakte. Per onderwerp is er een lijst van bronnen.

Suzanna Jansen, *De omwenteling of de eeuw van de vrouw*, 2022, uitgeverij Ambo Anthos, € 22,99
Jet van Vrede

colofon

Doopsgezind Haarlem is een tweemaandelijks uitgave van de Verenigde Doopsgezinde Gemeente te Haarlem
redactie Anke van der Meer, Willemien Ruygrok & Jet van Vrede
druk Drukkerij Torendruk, Nijkerk
oplage 800

foto's Anke van der Meer, tenzij anders vermeld

ontwerp & opmaak Susan de Loor, Kantoordeoor Haarlem
Het volgende nummer verschijnt op 3 juni. Kopij uiterlijk 28 april zenden aan redactie@doopsgezindhaarlem.nl of aan Doopsgezind Haarlem, Frankestraat 24, 2011 HV Haarlem, 023 532 18 83.

Een vrijwillige bijdrage voor Doopsgezind Haarlem is welkom op rekeningnummer NL82 ABNA 05 61 23 48 76 t.n.v. de Verenigde Doopsgezinde Gemeente te Haarlem, o.v.v. 'Doopsgezind Haarlem'.

© Doopsgezind Haarlem 2023